

Stefan Moysa

"Die Macht des Bösen : das Erbe Augustins", Hermann Häring, Zürich-Köln-Gütersloh 1979 : [recenzja]

Collectanea Theologica 50/4, 192-193

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

życia Jezusa, Jego tytuły i funkcje w Nowym Testamencie. Takie podejście jest charakterystyczne dla teologii H. K ü n g a, który mówi, że najważniejszą funkcją Jezusa Chrystusa jest być Synem Bożym. E. S c h i l l e b e e c k x jako punkt wyjścia bierze doświadczenie Jezusa przeżyte przez apostołów i uczniów, W. K a s p e r — soteriologiczne i uniwersalne znaczenie życia Jezusowego. Dalej Lothar R u p e r t przedstawia boje współczesnej egzegezy głównie na terenie Starego Testamentu, a Hans K r a m e r — przemiany teologii moralnej na przykładzie etyki seksualnej. Tu należałoby zgłosić zastrzeżenie w stosunku do ujęcia tego autora, który przeciwstawia wypowiedzi Kościoła dotyczące wolności sumienia, zwłaszcza na soborze, oświadczeniom zakazującym używania środków antykoncepcyjnych, a więc przede wszystkim encyklice „*Humanae vitae*”. Temu opracowaniu nie brak tendencyjności i chęci wykazania, że na skutek tych rzekomych sprzeczności sytuacja moralna w Kościele pozostaje „otwarta”.

Oddziaływanie teologii na nowe sformułowania prawa kanonicznego omawia Heribert H e i n e m a n n, a Hans Joachim S c h u l z mówi o bardzo pozytywnym wpływie, jaki wywiera dialog z prawosławnym Wschodem na eklezjologię katolicką, zwłaszcza w dziedzinie tak zwanej eklezjologii eucharystycznej. Z licznych zagadnień katolickiej nauki społecznej Franz-Joseph S t e g m a n n wybiera tylko problem współudziału pracowników w decyzjach zarządzania. Arnold A n g e n e n d t omawia problem karnego zadośćuczynienia za przestępstwo, podając go jako przykład zagadnienia, w którym łączą się z sobą historia Kościoła i historia społeczeństwa. Hermann P o t t m e y e r mówi o poszukiwaniach dotyczących sensu życia i ich związku z problemem Boga. Sens życia widzi on w zbieżności afirmacji siebie (*Selbstsein*), afirmacji drugiego człowieka (*Mitsein*) i afirmacji społeczeństwa (*Einssein*). Bóg uwalnia człowieka dla osiągnięcia tej zbieżności, a tym samym sensu życia.

Problemy pedagogiki religijnej osnute są na tle zbawienia ukazującego się w historii, a autorem tego przyczynku jest Gottfried B i t t e r. Wreszcie ostatni artykuł mówi o podmiocie odbierającym teologię, a więc o problemach komunikacji i dydaktyki w dziedzinie teologicznej.

Książka stanowi nie tylko dobry przegląd dyskutowanych dziś zagadnień, ale pobudza też do myślenia, które służy budowaniu mostów między Ewangelią a rzeczywistością świata współczesnego.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Hermann HÄRING, *Die Macht des Bösen. Das Erbe Augustins*, Zürich-Köln-Gütersloh 1979, Benziger Verlag, Gütersloher Verlagshaus, Gerd Mohn, s. 247.

Problem zła nie przestaje nurtować umysłów ludzkich także dzisiaj. Istnienie zła i jego dotkliwość staje się dla wielu ludzi okazją do tego, by opowiedzieć się za ateizmem, gdyż nie potrafią pogodzić istnienia zła z istnieniem bytu doskonałego, kochającego człowieka. Z drugiej strony nie można powiedzieć, by teologia chrześcijańska wystarczająco rozwiązywała ten problem, gdyż podkreśla jedynie, że zło nie jest pozytywnym bytem i nie może być wyrazem niesprawiedliwości ze strony Boga. Mało jednak pomaga człowiekowi, by problem zła rozumiał na swój własny użytek, by skutecznie się z nim w życiu uporał.

Książka powstała właśnie z niezadowolenia, jakie rodzą dotychczasowe rozwiązania, przy czym autor nie chce przekreślać tradycji, a jedynie pod jej adresem skierować nowe pytania. Jako najbardziej miarodajnego przedstawiciela tej tradycji obiera św. Augustyna i przeprowadza z nim wszechstronną dyskusję na temat problemu zła, wykazując niewystarczalność jego rozwiązań, ale także jego niezniszczalny wkład do teologii. Nauka Augustyna jednak jest dla autora tylko okazją, by przedstawić własną propozy-

cję odnośnie problemu zła. Häring szkicuje ją pod koniec książki, pozostawiając szczegółowe rozprawienie do następnego tomu tej pracy, jaki ma się wkrótce ukazać. Założenie autora jest więc w pierwszym rzędzie systematyczne, nie zaś historyczne.

Poglądy św. Augustyna na zło przedstawia autor w czterech etapach, którym odpowiadają cztery części książki. Pierwszy okres jest związany z nawróceniem św. Augustyna i przewyciężeniem manicheizmu. Konkluzja tego okresu brzmi: zło jest nicością. Zło jest dopuszczone przez Boga dla wyższego celu. Aby wytłumaczyć istnienie zła, nawrócony Augustyn apeluje do dobroci Bożej.

Charakterystyczne dla drugiego okresu poglądów Augustyna jest pismo *De ordine* (rok 386). Porządek w świecie jest dobry i celowy, gdyż został zamierzony przez Boga. Chociaż jednak Bóg nie kocha i nie zamierza zła, pozostaje jego Panem. Ma ono swoje miejsce w ogólnym — ustawionym przez Opatrzność Bożą — porządku.

Trzeci okres (387—395) zajmuje się głównie wolną wolą człowieka, a piśmem najbardziej dla niego znamionym jest dzieło *De libero arbitrio*. Człowiek jest wolny i dlatego stoi przed nim możliwość opowiedzenia się za Bogiem lub przeciw Niemu. Najgłębsze źródło zła jest duchowe i leży w pysze człowieka. Karą za grzech jest piekło, które istnieje, aby naprawić naruszony porządek, i dlatego nie sprzeciwia się harmonii świata.

W czwartym okresie wreszcie, który jest zdefiniowany przez pisma *Ad Simplicianum* (rok 397) i *De peccatorum meritis* (412) zajmuje się Augustyn głównie grzechem pierwotnym. Według autora książki św. Augustyn jest twórcą samej koncepcji grzechu pierwotnego. Koncepcja ta głosi, że człowiek jest grzesznikiem przed Bogiem nie tylko na skutek swego działania, ale też wskutek samego pochodzenia. W Adamie zgrzeszył cały rodzaj ludzki. Łaska Chrystusa jednak umożliwia wszystkim zbawienie, ponieważ jest ostatecznie zwycięska. Przy tej okazji autor przedstawia współczesne koncepcje dotyczące grzechu pierwotnego i w ich świetle stara się zinterpretować naukę Soboru Trydenckiego o grzechu pierwotnym, dość problematycznie zawężając jej zakres do stwierdzenia, że grzech pierwotny został przekazany „nie przez naśladowanie” (por. BF V, 48).

Kreśląc pozytywny program odnośnie zła autor zaznacza, że nieprzemijalną zasługą Augustyna jest wskazanie na bezsensowność zła i na ambiwalencję ludzkiej natury, z której ono wynika. Jednak sama refleksja nad Augustynem domaga się uzupełnienia jego poglądów. Zło wyrządzone przez człowieka drugiemu człowiekowi może być naprawione i przewyciężone jedynie przez solidarność z ofiarami zła. Drogę do tego wskazuje Chrystus nie przez teorię, ale przez przyjęcie na siebie krzyża jako skutku grzechu ludzkiego.

Niezależnie od tego, że trudno się zgodzić z autorem zwłaszcza w sprawie jego interpretacji grzechu pierwotnego, książka jest przykładem gruntownej dyskusji wchodzącej w głąb zagadnienia. Można się spodziewać, iż wraz z zapowiedzianą jej drugą częścią, będzie ona istotnym przyczynkiem, ułatwiającym zrozumienie jednego z najtrudniejszych problemów w życiu człowieka.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Robert HOTZ, *Sakramente im Wechselspiel zwischen Ost und West*, Zürich-Köln-Gütersloh 1979, Benziger Verlag, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, s. 342.

Autor stawia sobie za cel zbadanie rozwoju teologii sakramentów na Zachodzie i Wschodzie, przy czym szczególną uwagę zwraca na wzajemne wpływy i przenikanie się obu tych teologii. Punktem wyjścia dla niego jest poję-